

Recuperar la resta del botí

L'Arxiu de Salamanca continua essent font de polèmica. A la voluntat de recuperar els papers de la Generalitat, s'hi sumen noves reclamacions documentals que, segons el professor Josep Maria Figueres, també haurien de tornar a Catalunya.

El pillatge dels vencedors sempre ha estat acarnissat. Més encara quan ha servit per aconseguir proves incriminatòries contra els vençuts. Normalment amb el temps i els canvis polítics aquests greuges s'acostumen a reparar. Malauradament no ha estat així en el cas de l'Arxiu Històric de Salamanca, dipòsit central de totes aquestes proves indecentment recollides i sovint identificadores de qui calia afusellar al Camp de la Bota, a la fi de la guerra civil.

S'ha parlat molt, i encara se'n parlarà més, dels cinc-cents lligalls que la Generalitat de Catalunya reclama a l'Arxiu de Salamanca. Sobretot arran de la publicació del llibre *Els Papers de Salamanca. Història d'un botí de guerra*, escrit per Joaquim Ferrer, Josep Maria Figueres i Josep Maria Sans i Travé. Els autors s'han encarregat de la història política del conflicte, del tractament que n'ha fet la premsa catalana i salamanquina, i finalment dels continguts de l'arxiu reclamats per la Generalitat.

Ara, a més a més, l'un d'ells, el professor de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, Josep Maria Figueres, especialista en història de la premsa catalana, ha trobat que a l'Arxiu de Salamanca hi ha molts documents, i sobretot revistes i diaris únics, molts dels quals no tenen res a veure amb la guerra civil, que haurien de tornar als seus legítims propietaris a Catalunya.

La premsa requisada. El 8 de juny propassat, en la conferència anual de la Societat Catalana de la Comunicació, Figueres va explicar les seves descobertes. "Dins el material que van endur-se les brigades de funcionaris franquistes a la Barcelona ocupada el 1939 hi havia sèries de premsa, en quantitats ben variables, des de col·leccions gairebé senceres a exemplars solitaris", explica Figueres. La premsa es-

mena de banc de dades en què la policia pogués cercar pistes i comprovar currículums de qual-sevol sospitós. Des d'un columnista d'un diari en català a l'autor d'un cartell revolucionari.

"Hem pogut localitzar la relació de la premsa que es conserva al dipòsit de Salamanca, ara anomenat Archivo de la Guerra en una confusió arxivística monumental insinuant que es tracta d'un arxiu especialitzat com l'Archivo de las Indias", denuncia Figueres. De fet, un llibre recent del Ministeri de Defensa diu que hi ha arxius militars amb documentació de la guerra del 36-39. A banda consideracions socials, polítiques, històriques i morals que obliguen a tornar la documentació confiscada, Figueres destaca que l'acumulació d'aquesta premsa no es pot considerar útil per a l'estudi de la guerra civil per diverses raons. En primer lloc, perquè hi ha publicacions que no tenen res a veure amb la guerra civil, ni geogràficament, ni històricament o temàtica; "senzillament es conserven com els altres papers que van emportar-se, des d'un carnet de Rovira i Virgili al passaport de Cambó".

Un altre element que lleva validesa a la importància de l'arxiu per a l'estudi de la guerra civil és que les col·leccions catalanes hi són extremadament incompletes, sense cap preocupació de completar-les mai. Al costat dels 506 números del diari *Acracia* de Lleida (anys 36 a 38), només

Josep Maria Figueres va descobrir a l'Arxiu de Salamanca revistes i diaris sense cap relació amb la guerra.

poliada de cases particulars i edificis públics i traslladada a Salamanca va de revistes infantils a sindicals, literàries i religioses; d'àmbit nacional a local; escrites durant la guerra civil, però també del 1919, del 1865 o del 1927. Tot plegat forma un còctel múltiple, espoli de particulars, polítics, periodistes, etc., que havien fugit, s'havien amagat o ja eren presos. Evidentment la funció d'un magatzem amb tota aquesta documentació era d'establir una

**SALAMANCA EN DEFENSA DEL
ARCHIVO HISTORICO NACIONAL**

n'hi ha tres d'*Adelante* o vuit del diari *El Pueblo* (Tortosa, 1936). Tampoc no afavoreix gens l'estudi de la guerra l'heterogeneïtat i la manca d'unitat que afecta tots els títols conservats. "No hi ha una presència exhaustiva de fons de comarques o de fons de Barcelona. No hi ha una presència copiosa de títols d'un partit o d'una tendència. Si no s'hi aplica el criteri geogràfic o temàtic, quin hi podem aplicar?" es demana Figueres. Un dels fets més importants d'aquest greuge històric és que a Salamanca hi ha exemplars i col·leccions únics. Documentació que no va ser adquirida per camins legals i que, per tant, hauria de tornar amb més raó encara a Catalunya. Però si ja és prou al·lucinant la barrija-barreja de l'Arxiu de Salamanca, encara és més vegonyós que hi hagi problemes de conservació i que fins i tot s'hagin perdut publicacions. Figueres aporta un treball de Serge Salaun de l'any 1983, sobre la premsa republicana de la guerra dipositada a l'Arxiu, i menciona diverses referències com a perdudes.

Dalt, pancarta al balcó de l'Ajuntament de Salamanca el 30 de març de 1995 amb motiu de la manifestació que va recórrer els carrers d'aquesta ciutat. Al costat, façana de l'Arxiu Històric de Salamanca, avui anomenat Arxiu de la Guerra. Figueres denuncia que aquest nom representa una confusió arxivística monumental. (fotos: Arxiu / Ricard Cugat)

Però el problema més greu és que no se sap amb exactitud quantes publicacions dipositades a Salamanca no són a Catalunya. Figueres proposa de comparar inventaris, fer còpies, completar, així, tots els arxius parcials i tornar els originals al seu lloc ini-

cial. Però "Salamanca ofereix el microfilm a Catalunya per quedar-se l'original. Curiosament no parla de completar sèries. El director del centre parla del valor del document i ni li ha passat pel cap que té premsa que pot ser un motiu d'atracció dels estudiosos,

Josep Maria Figueres és coautor del llibre 'Els Papers de Salamanca. Història d'un botí de guerra'. A l'arxiu hi ha problemes de conservació, i fins i tot s'han perdut algunes publicacions.

sempre que la tingui completa, és clar, no com ara que interessa més anar a Barcelona", explica Figueres.

Contràriament al que s'ha fet amb els papers que reclama la Generalitat, tot aquest material de què parla Figueres no ha estat inventariat ni contrastat amb el fons documental que hi ha a Catalunya, per tant no se sap què hi ha a Salamanca que no sigui al Principat.

La gran manipulació. Per la seva complexitat, aquest tema ja és difícil de desencallar. Però és que la situació dels lligalls reclamats per la Generalitat tampoc no sembla que avanci gaire. D'aquí ve l'aparició d'aquest llibre, *Els Papers de Salamanca. Història d'un botí de guerra*, per tornar a posar el cas damunt la taula. Tots tres autors han volgut deixar clar que no es tracta d'un text assagístic i reivindicatiu, sinó més aviat d'un text descriptiu, amb voluntat "d'explicar la història d'un espoli". De fet, cadascun hi exposa la seva part sense expressar la seva opinió. A més del recorregut polític de la qüestió tant al Parlament com al Congrés i al Senat, i de la descripció del contingut dels cinc-cents lligalls, un dels aspectes més des-

La premsa de Salamanca i Madrid va contribuir molt a la crispació amb el llançament de consignes contra la Generalitat.

coneguts de la polèmica és l'anàlisi del tractament que en féu la premsa, sobretot la de Salamanca, una anàlisi que centra aquest llibre. I és que va ser aquest punt precisament l'origen del llibre, tal com explica Josep Maria Figueres: "Pel març del 95, en el moment viu de la polèmica, vaig buscar el diari *Tribuna de Salamanca* a l'hemeroteca de la facultat, i el que hi vaig llegir ho vaig trobar massa fort per no explicar-ho. És un cas claríssim d'intoxicació, de manipulació des d'una posició d'inconsciència". El professor Figueres critica principalment els intel·lectuals de Salamanca pel fet de callar: "Han de parlar, és l'única mane-

ra perquè l'arxiu torni sense traumes".

Un dels moments més vius del conflicte va ser la manifestació de Salamanca, el dia 30 de març de l'any passat. La premsa de Salamanca i quasi tota la premsa de Madrid van contribuir enormement a la crispació de la societat; "sense ella, no hauria passat res", destaca Figueres; "van utilitzar tot els elements periodístics, van barrejar informació amb opinió i es van anar repetint constantment" les mateixes consignes contra les demandes de la Generalitat. Aquest autor fa el símil amb el juliol del 1932, quan hi va haver una campanya ferotge de la premsa madrilenya contra l'estatut d'autonomia que culminà en una plaça de braus. Aquesta manipulació informativa, instigada pels polítics locals de tots els colors, i abonada en bona part per l'administració estatal, per acció o omissió, ara mateix és molt difícil d'aturar. De fet, ja els ha anat bé, als successius ministres de Cultura, de deixar el conflicte en una polèmica local per poder adoptar falsos papers d'àrbitre. "Crec que volen alentir la situació per arribar al sege XXI i dir que es tracta d'una polèmica del segle passat", explica Figueres; i afegeix: "Caldria explicar el cas a la comunitat arxivera internacional, on els arxivadors espanyols quedarien en el ridícul més espantós".

La polèmica, doncs, continua viva. A més dels lligalls de la Generalitat, Figueres diu que caldria inventariar la resta de l'Arxiu de Salamanca que ha de tornar a Catalunya, tant la premsa, com la documentació requisada a institucions i particulars. Podria ser que amb el temps el cas es morís. El dret legítim dels vençuts a recuperar el que és seu ha estat concedit en altres arxius i magatzems de documents requisats per la força. Però Salamanca es manté com un bastió de la intolerància, contràriament al *leitmotiv* de què viu la ciutat.

Oriol Cortacans